

Woensdag 6 november 1918 – ochtendeditie

Vluchtelingen uit Noord-Frankrijk en België.

De schepen, die vluchtelingen naar Frankrijk terug zullen brengen, zullen van Rotterdam vertrekken.

Berlijn, 5 november. Door een achterwaartse verlegging van het Duitse front in Vlaanderen en tussen Aisne en Maas, zijn de Duitse linies opnieuw verkort en versterkt.

In Vlaanderen werd door verlegging achter de Schelde en het Scheldekanaal, het Duitse waterfront, dat nu van Valenciennes tot aan de Nederlandse grens reikt, opnieuw een heel eind verlengd.

Alle pogingen der Engelsen om de Schelde over te steken, werden tot nu toe verijdeld.

Van de Zeeuws Vlaamse grens.

Onze bijzondere correspondent te Sas van Gent seinde gisteren:

Even na de middag trok opnieuw die dreigende donderbui op in de richting naar het kanaal, waar hij urenlang bleef hangen met eindeloze bliksemflitsen van de inslaande granaten. Het arme dorp Zelzate moet het wel bitter ontgelden, want steeds weer komt het in het midden van het artillerieduel. Je staat het aan te zien, vlak bij de draad, waar nu en dan de splinters in de weg of in het water springen en vooral wanneer het donker wordt, tegen zo'n somber sijpelende regenlucht aan wordt het een vuurwerk van barbaarse schoonheid, terwijl de kanonnade maar voort beukt en mokert en ronkend de projectielen overvliegen.

Zoeklichtbundels zwaaien de hemel af, telkens klaren lichtballen met hun blauwe schijn het silhouet op van als verbijsterde bomen en

huizen. Dan daalt de nachtsluiser over het veld, waar nog doden liggen, nog gewonden ... tot plots de vijand met despotisch machinegeweevuur als tegen een ijzeren poort eist om te worden binnengelaten. Nijdig slaat de vijandelijke mitrailleur dat bevelende dringen weer af. Opnieuw wordt het voorterrein door de artillerieverkenning hel verlicht. De zoeklichten geven trillende morsesenen, en weer kratert het op aan de kim, donderen rollend en grommend de granaten aan van de overkant, aanstonds grimmig beantwoord.

In de donkere verlatenheid van het dorp over het kanaal, ter zijde van het grensdepot, dat zich als een bastion verheft, is in het Belgische douanehuis een zolderkamertje zwak verlicht. Je denkt aan het enige nog wat menselijk gemaakte vertrekje daar binnen in deze avondscheming, vlakbij de dreigende batterijen en de loopgraven. Het wordt bezet door een paar compagnies Duitsers, daar volkomen vereenzaamd, met voor hen uit al dat gelaai van het vijandelijke geschut. Maar nog dramatischer zijn nu en dan even die lichtvonkjes in het terrein waar wij vlak langs gaan, – met consigne om ons niet door roken of praten te verraden, – wadend door plassen en modder in het zwarte duister –, want hier liggen tegenover elkaar, ingegraven en in bosjes verdoken, hier sluipen de patrouilles van beide partijen rond door de nacht, en telkens knalt een geweeschot, fluit er een kogel, terwijl de donderbui maar blijft hangen en zich in schrikbarend tempeest eindeloos vuurflitsend ontlast.

Inmiddels is de positie van beide partijen hier vrijwel onveranderd gebleven. Opnieuw treft vanmiddag een granaat de kerk van Zelzate, waarvan de toren als Duitse observatiepost dient. De vijandelijke artillerie heeft ook de drijvende vonder die de overgang vormt over het kanaal, stukgeschoten. Op verzoek van een Duits officier van gezondheid heeft onze militaire geneeskundige dienst een tiental zwaargewonde burgers overgenomen. Ze zijn in een

geïmproviseerde Rode Kruiswagen per trein naar Sluiskil en Terneuzen vervoerd.

Naar ik met zekerheid van een Luikse patriciër vernemen, zijn in zijn woonplaats reeds enige tijd geleden enkele aanzienlijke woonhuizen ingericht voor prins Rupprecht en zijn staf.

Woensdag 6 november 1918 – avondeditie

's-Gravenhage – Vlaams-Belgisch verbond.

Gisteravond heeft het Vlaams-Belgisch verbond een feestvergadering gehouden tot sluiting van zijn tweede landdag.

De dames C. V. Batenburg (cello) en E. R. van der Zweep (klavier) en de heer Jan Borginon (viool) openden het programma, hetwelk onder leiding van Emiel Hullebroeck was samengesteld. Nadat vervolgens de heer Jo de Klerk een aria van De Aarde uit het oratorium van Lucifer gezongen had, en mejuffrouw S. Kalker het lied van Reinilde uit de Herbergprinses, was het woord aan dr. Frans van Cauwelaert, lid van de Belgische tweede kamer, die zich nog geheel onder de indruk voelde van hetgeen hij in België heeft meegemaakt.

Na vier jaar ballingschap heeft hij zijn lief vaderland weergezien, hij heeft Brugge weergezien in zijn ongeschonden schoonheid, met zijn slanke Hallentoren, de lieve witte zwanen, alles precies weer als voorheen. Het zijn onvergetelijke dagen voor hem geweest, en hij heeft reeds gevoeld, wat allen bevangen zal, als straks Antwerpen zal bevrijd zijn, de blanke Schelde weer zal worden bevaren, die de oude nijverheid weer zal doen herleven. Dat zullen heerlijke, vreugdevolle dagen zijn, maar ook dagen, zo zegde de spreker verder, waarin een nieuwe verantwoordelijkheid op onze schouders wordt gelegd.

Het zal de laatste maal zijn, dat wij op vreemde bodem onze Vlaams-Belgische landdag viëren. Dus rest ons een terugblik op onze arbeid in de laatste twee jaar. Gedurende die tijd hebben we ons op het standpunt gesteld, van niets te doen met de hulp van onze vijanden. We hebben gewacht, hoe verlamdend wij ook naar onze arbeid waren, tot de oorlog was afgelopen, wetende, dat wij dan eerst naar plicht en geweten onze oude taak, de strijd voor het recht van de Vlaamse Beweging, konden hervatten.

Op die taak kunnen we thans met voldoening terugzien, en ons programma zal het minimumprogramma zijn, dat straks in vervulling moet worden gebracht. Wat zal de dag van morgen voor ons brengen? Er zijn vele Vlamingen, die bevreesd zijn, dat de ongelukkige activistische politiek onze beweging voorgoed schade zal hebben gedaan. Die vrees deelt spreker niet; hij gelooft, dat binnen twee jaar na de bevrijding van België Vlaanderen algehele vrijheid zal gekregen hebben. Maatregelen, door de regering reeds genomen, hebben spreker in die mening gesterkt. De Vlaamse officieren zullen voortaan in hun eigen taal worden opgeleid, evenals de Walen in de hunne. Ook op het gebied der rechtspleging in het leger is reeds verbetering gebracht, doordat de rechtspleging voor de Vlaamse soldaat voortaan in zijn eigen taal moet worden gevoerd. Maar dit zijn maar kleine voorboden. Ook de grote zedelijke opbouw van ons vaderland zal moeten geschieden op de grondslag van gelijke rechten voor beide talen. Toen de koning en de koningin hun intocht deden in Brugge, hebben ze stilgehouden voor het standbeeld van De Coninck en Breydel, en daar heeft de koning op opvallende wijze hulde gebracht aan de Vlaamse geest (applaus). En wat nog niet gebeurd was, geschiedde daar: de koning werd in het Vlaams toegesproken, en de koning antwoordde in vloeiend Vlaams (langdurig applaus). En wanneer hij morgen zijn feestelijke intocht doet in Gent en binnenkort in Antwerpen, dan zal de koning

gehuldigd en toegesproken worden op z'n Vlaams (applaus). Zijne majesteit de koning heeft thans het voorbeeld gegeven aan de hoge standen, om voortaan het Vlaamse volk in zijn eigen taal toe te spreken (langdurig applaus).

De Vlaamse strijd, aldus ging spreker verder, is onze geestelijke zelfopheffing, want het is niet te ontkennen, dat de machten van boven de Vlaamse geest in de laatste eeuwen hebben onderdrukt, maar het is ook niet te ontkennen, dat het Vlaamse volk daaraan zelf schuld heeft. Onze strijd moet daarom op de allereerste plaats een innerlijke strijd zijn, want door de verfransing van ons onderwijs zijn onze eigen gegoede burgers vervreemd van onze taal, en ondanks het schitterende voorbeeld van onze koning zullen we nog strijd te voeren hebben tegen ons eigen volk.

Daarom moeten ook de hogere standen worden ontwikkeld in onze volkstaal, want dan alleen kan de noodzakelijke geestelijke eenheid van ons volk tot stand komen. Ons volk kan niet rijk aan beschaving worden, indien de meer intellectuelen het niet voorgaan in hun eigen taal; hun wetenschap moet door de eenheid van taal gemeengoed worden voor allen (applaus). Op het bestuursgebied stelt zich de vraag niet anders. We willen geëerbiedigd worden, gelijk onze Waalse landgenoten. In de oorlog hebben onze jongens getoond, niet tevreden te zijn met een halve eer, maar ze kunnen zich ook niet tevreden stellen met halve eerbied. Volle eerbied en volle vrijheid, meer vraagt het Vlaamse volk niet, maar met minder kan zich ook niemand tevreden stellen. Anders is een staatkundige eenheid in België niet mogelijk.

Maar daarvoor moet er eenheid komen in de Vlaamse strijd, voor het inwilligen van deze minimumeis. Deze eenheid moet na de oorlog tot stand komen. Onze strijd voor de vervlaamsing van de universiteit is in 1914 afgebroken, maar met de ervaring toen opgedaan, zal de

strijd straks worden voortgezet. Spreker ontkent, dat de Vlaamse strijd een voortzetting van het activisme zou zijn. Die vereenzelviging aanvaarden we niet, nu niet en nooit, roept hij uit. Ons programma was er reeds voor 1914, toen er van activisme nog geen sprake was. De activisten hebben het programma van Conscience, David en Willems overgeleverd aan de vijand, om met zijn macht dit programma te verwezenlijken. Het verraad aan de vijand, dat is de geest van het activisme: maar onze geest is die van de mannen, die sneuvelden aan de IJzer, met een woord van liefde voor Vlaanderen op de mond (langdurig applaus). Wij aanvaarden dan ook generlei gemeenschap met het activisme. We wensen vrijheid voor ons volk, maar van niemand anders dan van onze dierbare koning Albert, die we nog een lang bestuur over een herboren en vrij België toewensen (langdurig daverend applaus).

Hierna zonder mej. Kalker en de heer Jos. de Klerk nog enige liederen. De indrukwekkende feestavond werd met het zingen van de Vlaamse Leeuw besloten.

Op de landdag van het Vlaams-Belgisch verbond is gisteren de volgende motie aangenomen:

De afgevaardigden van de 7500 leden van het Vlaams-Belgisch verbond, in landdag verenigd te 's-Gravenhage op 5 november 1918, tekenen uit naam van de Vlamingen in Nederland verblijvend, protest aan tegen de onnoemelijke gedragingen van sommige onverantwoordelijke landgenoten tegenover de heer dr. Frans van Cauwelaert, algemeen voorzitter van het Vlaams-Belgisch verbond, en spreken hun volle vertrouwen uit in de onpartijdige, eerlijke en echt nationale houding van de heer Frans van Cauwelaert, én als volksvertegenwoordiger van België én als Vlaams leider.

Vrijdagavond zal professor Leo van Puyvelde, voor de oorlog hoogleraar aan de hogeschool te Gent, voor de afdeling Den Haag van de bond van neutrale landen een lezing houden over: Nederlanders en Belgen.

Berlijn, 6 november. De Duitse delegatie tot het sluiten van een wapenstilstand en ter aanknopng van vredesonderhandelingen is hedenmiddag van Berlijn naar het westen vertrokken.

Clemenceau in de Franse kamer.

Parijs, 5 november. De minister-president Clemenceau heeft gisteren in de kamer een groot succes geogst. Hij werd met geestdriftig applaus van de kamerleden en van de toeschouwers begroet en deed ook in zijn rede verscheidene malen door de hem eigen boutades, zijn toehoorders in schaterlachen uitbarsten. Slechts heel enkele socialisten van de groep Longuet onthielden zich.

Het was nadat de kamervoorzitter Deschanel en de minister van buitenlandse zaken Pichon gesproken hadden, dat Clemenceau door de geestdrift der kamer als het ware gedwongen werd op het spreekgestoelte te komen. Toen hij er verscheen ging er gedurende minuten applaus op van uit de vergaderzaal, waar de kamerleden van hun plaatsen opgestaan waren, en van de stampvolle tribunes. Het was een indrukwekkende betoging. De eerste woorden van Clemenceau, die blijkbaar zeer bewogen was, waren: "Hetgeen ik gedaan heb, heeft Frankrijk gedaan." Daarna, zich tot enkele ontevreden socialisten kerend, riep hij uit: "Indien het een misdaad is zich van de instrumenten van Frankrijk bediend te hebben om Frankrijk te dienen, dan erken ik openlijk die misdaad begaan te hebben."

De minister-president las vervolgens de voorwaarden van de wapenstilstand met Oostenrijk-Hongarije voor.

Als die voorlezing geëindigd was kwam de oude aard van de "Tijger" voor de dag. Hij sprak niet als een gewone redenaar, maar poseerde als het ware, met bijtende boutades. Zo zegde hij, als toevoeging aan de lectuur van de voorwaarden van de wapenstilstand: "Ziedaar, mijne heren de tekst van de wapenstilstand, aangenomen door hetgeen er nog over is van de Oostenrijks-Hongaarse regering" (par ce qui subsiste du gouvernement autrichien). De hele kamer barst in luid lachen uit.

Verder kondigt de spreker aan, dat de conferentie van Versailles de voorwaarden vastgesteld heeft van de wapenstilstand, die Duitsland aangevraagd heeft. Die voorwaarden, zo vervolgt hij, zijn gisteravond naar president Wilson gezonden, die ze, indien hij ze goedkeurt, zal doen kennen aan de keizerlijk-democratische regering (au gouvernement impérial et démocratique). Algemeen luid gelach.

De Duitse keizer zal zich slechts tot Foch te richten hebben.

Clemenceau brengt dan hulde aan Gambetta, die bij de verdediging van het grondgebied in omstandigheden, waarin de overwinning onmogelijk was, toch nooit gewanhoopt heeft.

Deze woorden wekken diepe ontroering. Maar dadelijk daarop komt Clemenceau tot de problemen, die na de oorlog de aandacht zullen vragen. Hij doet daarbij een beroep op de eenheid van allen, opdat de kamer, die waardig geweest is in de oorlog ook een vrede waardig zou zijn.

Dan spreekt hij over de bondgenoten om hen dank te brengen. We hebben vrienden gemaakt, zo zegt hij, van onze vijanden van eeuwen, de Engelsen (men lacht en juicht), en we houden heel veel

van ze, wanneer we de wonderen zien, die ze op het slagveld verrichten. Ik behoef niet te spreken, zo gaat hij door, van de Verenigde Staten. Dat zijn oude vrienden van ons, die we dadelijk herkend hebben, toen ze aan wal stapten.

Clemenceau roept dan uit: het bondgenootschap in de oorlog moet gevolgd worden door een onwrikbaar bondgenootschap in de vrede.

De kamerleden juichten staande deze woorden geruime tijd toe. Enkele socialisten gaven dan tekenen van ongeduld over dat lange aanhouden der toejuichingen. Clemenceau richtte zich dan tot hen in woorden van warme en oprechte vaderlandsliefde en op een paar heel enkele partijgenoten van Longuet na, wist hij zich door allen te doen toejuichen, als hij van de tribune neerdaalde.

Londen, 5 november. Officieel avondbericht. In de grote slag, die we gisteren tussen Samber en Schelde hebben geopend, hebben troepen van het 4^e, het 3^e en het 1^e Britse leger, voornamelijk samengesteld uit Engelsen, de vijand een zware nederlaag toegebracht. De vijand heeft grote verliezen geleden aan doden, gevangenen, gewonden en kanonnen. De Duitse verdediging is op een front van 30 mijl gebroken. Ten gevolge van dit schitterende succes trekt de vijand vandaag op het hele slagfront terug. Niettegenstaande de voortdurende hevige regen zijn onze troepen de terugtrekkende vijandelijke troepen van nabij gevolgd.

Ze drijven de vijandelijke achterhoeden verder, waar deze trachten stand te houden en ze nemen hen gevangenen af.

In zijn haast heeft de vijand volledige batterijen achtergelaten, alsmede een onbeschrijflijke hoeveelheid materiaal. Onze troepen zijn door het bos van Mormal heen en ze hebben de linie Barzy,

Grandfat, Berlaimont, ten westen van Bavay, Resin en Fresnes bereikt.

Duitsland en België.

Berlijn, 5 november. De Vorwärts van gisteren verneemt uit Bern, dat kardinaal Mercier uit Duitsland is verwittigd, dat men ten spoedigste zal beginnen met de terugzending van de gedeporteerde Belgen.

Het bericht is misleidend. De destijds uit België weggevoerde Belgen zijn al op een klein overschot na in de eerste helft van 1917 naar België teruggevoerd. De rest is vrijwillig in Duitsland gebleven en heeft hier naar vrije keuze werk gevonden. Belgische gedeporteerden zijn er dus in Duitsland al sinds anderhalf jaar niet meer. Het bericht kan derhalve slechts op de in België geïnterneerde Belgen betrekking hebben.

Vluchtelingen uit Noord-Frankrijk en België.

Men deelt aan het Handelsblad mede, dat de Franse legatie overweegt, aan de vluchtelingen bij het betreden van Nederlands gebied een bedrag tot een maximum van 25 gulden toe te kennen. De Franse gemeentelijke geldbons kunnen door de vluchtelingen worden behouden.

Mede wordt overwogen door middel van de Rotterdamsche Bank of haar filialen, aan reeds in Nederland verblijf houdende vluchtelingen hetzelfde bedrag toe te kennen.

Clemenceau en de Franse kamer.

Parijs, 5 november. De kamervergadering van heden werd geopend met een geestdriftige en zeer toegejuichte redevoering van de voorzitter Deschanel over de krijgsverrichtingen en de politieke

gebeurtenissen, over het feit, dat de Italianen te Trieste en Trente, de Serviërs te Belgrado zijn, over de vrijheid van de Zuid-Slavische naties. De minister van buitenlandse zaken Pichon sluit zich hierbij aan. Dan komt Clemenceau op de tribune. Er wordt hem een lange ovatie gebracht.

In de rede, die hij dan uitspreekt, zegt hij onder meer dat de geest, waarin de voorwaarden voor de wapenstilstand met Duitsland te Versailles opgesteld zijn, dezelfde is als de geest, waarin de wapenstilstanden met Bulgarije, Oostenrijk-Hongarije en Turkije opgesteld zijn. De drie richtsnoeren erbij zijn geweest: de zekerheid voor onze troepen, de handhaving van onze militaire suprematie voor het geval de vijandelijkheden weer opgevat zouden worden, tenslotte de ontwapening van de vijand voor het geval de slechte wil of de woordbreuk van onze vijanden een hervatting der vijandigheden tengevolge zouden hebben.

Clemenceau herinnerde er vervolgens aan, dat hij de laatst overgeblevene was van de leden der Nationale Vergadering van Bordeaux in 1871, die het protest tegen de afstand van Elzas-Lotharingen ondertekend hadden. Hij bracht hulde aan de grote doden Gambetta en Scheurer-Kestner, die de pioniers geweest zijn van de ontzaglijke taak, die thans ten einde gebracht wordt.

Clemenceau eindigde aldus: het lot heeft gunstig beschikt over de fortuin van Frankrijk en van de landen, die de vrijheid waardig zijn. Laat ons verenigd zijn. Laten we zorgen, dat onze ideeëntwisten ophouden, daar waar het om het belang van het vaderland gaat. In de vrede, gelijk in de oorlog, is het onze roem een volk van idealen te zijn. Frankrijk vertegenwoordigt idealen. Het voert een grote kruistocht voor de gerechtigheid.

In Vlaanderen.

Berlijn, 1 november.

Nu zijn er haast twee weken voorbij sedert ik het Duitse front aan de Leie bezocht, en veranderingen van betekenis zijn er in die tijd niet meer ingetreden. Het is de Duitsers inmiddels blijkbaar aanzienlijk beter gegaan, dan ze zelf toen durfden hopen. Men rekende in die dagen heel merkbaar met een verdere terugtocht. We zagen het aan allerlei voorbereidselen, aan transporten en aan de verdeling der troepen in het land. In de nacht na ons bezoek zouden bruggen worden opgeblazen, die men tot nu toe blijkbaar nog heeft kunnen ontzien. De bevolking van de steden en dorpen in het oorlogsgebied scheen er op voorbereid, op ieder ogenblik de terugkerende geallieerden te ontvangen, en stellig waren de maatregelen der Duitsers erop berekend, om hen in die verwachting te sterken.

Men vertelde ons echter ook, dat onder de Franse troepen aan de Leie de neiging niet meer groot scheen, om het lieve leven op te offeren bij aanvallen en voor doeleinden, die de politieke ontwikkeling elk ogenblik overbodig kon maken. Wie het front kent, weet hoe voorzichtig men moet zijn met dergelijke verhalen. Hoe vaak hebben wij, sedert de nazomer van 1914, reeds gehoord, dat de liefhebberij er bij de vijand uit was. Beide partijen hebben zich daarin voortdurend vergist. In Vlaanderen kreeg ik nu echter zelf de indruk, dat de moorddadige stemming bij vriend en vijand niet meer bijster groot was. Ik heb sedertdien nog van hevige aanvallen aan het Leiefront gelezen, maar geloof, dat men dergelijke gebeurtenissen een half jaar geleden die naam niet zou hebben waardig gekeurd. Wat wij daar meemaakten op een betrekkelijk "onrustige dag", was een beetje schermutselingen tussen voorposten. De hoofdtroepen waren niet in voeling met elkaar, en schenen ook niet te veel ijver te betonen, om in voeling te komen.

Tekenend is een klein avontuurtje, dat we zelf beleefden. We waren in Deinze, de stad aan de Leie, die sedert zoveel is genoemd. Aan de overzijde van het riviertje ligt nog een kleine voorstad, en enige honderden meters verder was het frontgebied, zo vertelde men ons. De Leie loopt daar gekanaliseerd tussen zeer hoge en steile oevers, en vormt, ondanks haar smalheid, nog een hindernis van belang. De bruggen waren reeds in de lucht gevlogen. Over loopplanken kwamen wij naar de overkant. Het bleek ons, dat in de voorstad vele huizen nog bewoond waren. Hier en daar maakten de lieden zelfs een praatje aan de deur. Enigen waren, naar ze zegden, gebleven, omdat ze niet weg konden door een ziekte in de familie, anderen eenvoudig, omdat ze geen lust hadden hun boeltje in de steek te laten. Aan de buitenkant van de huizen, in de moestuinen die open lagen naar het gevechtsfront spelen nog een paar kinderen. Onmiddellijk buiten het bewoonde gedeelte waren zeer diepe en wijde kuilen in de weg. Die hadden de Duitsers daar door ontploffingen gemaakt, om te verhinderen, dat tanks bij overrompeling de stad zouden binnenrijden. Een paar honderd meter buiten het stadsgebied zagen wij, aan een kromming van de weg, de zandhoop van nog zo'n gat. Daar zouden we heen wandelen, zo spraken we af, maar verder niet, je kon nooit weten ...

Kalm slenterden wij langs de weg. Rechts van ons tikt nu en dan een machinegeweer, dat in een hooihoop ligt, die men ons aanwijst. Een gekke plaats, zo ver naar achter, vinden wij. Ik wandel met een collega vooruit. "Kijk, hoe die zich aanstelt", zeg ik tot hem, en wijs op een soldaat, die in een tirailleurskuil aan de rand van de weg achter een machinegeweer ligt te loeren, zorgvuldig weggedoken, alsof zijn leven er mee gemoeid is. "Wat doe je hier", vraag ik hem, "Ik let op de weg" zegt hij. We gaan nog een paar stappen door. Onze Duitse begeleiders komen achter ons aan. Ze beginnen ook een praatje met de soldaat. Deze geeft slechts korte antwoorden. Een der

officieren vraagt hem, of hij daar soms tegen de tanks zit. "Ook tegen de tanks". We beraadslagen nu. Zullen we nog verder gaan? We kijken om ons heen, naar het vreedzame toneel. Een paar vrouwen zitten groenten te snijden in de moestuinen. Maar wat hebben we eigenlijk nog te zoeken verderop? Een van ons is ijverig, en wil verder; een ander, voorzichtig, merkt op, dat het toch overal hetzelfde is. De soldaat luistert belangstellend naar ons gesprek, maar zegt niets. Ik moet beslissen. Daarom vraag ik aan de man: "Waar liggen de Fransen dan?" – "Daar vlak voor u, in die twee rode huisjes", antwoordt hij doodleuk. – "Waar zeg je?" – Wel, daar vóór het mijngat op de hoek. We hebben ze er heen en weer zien lopen." "Maar kerel, dan staan we hier toch gevaarlijk", merkt een der officieren op". "Dat dacht ik ook al bij mezelf", antwoordt de soldaat grinnikend.

Een ogenblik staan we werkelijk verstomd. Op niet meer dan 125 meter afstand grijnzen ons de lege raamkozijnen aan, waarachter de Franse voorposten op de loer liggen. Waren we doorgelopen tot het stuk opgeblazen weg, dan zouden we ze gepasseerd zijn. Onze positie is een beetje benard. We staan hier op de open weg, in gezelschap van Duitse officieren, voor Franse geweren, op een afstand, waarop zelfs een middelmatig schutter niet mis schiet.

Gelukkig behouden allen hun kalmte; niemand vlucht snel in de zeer gebrekkige dekking, die de rand van de weg biedt. Waarschijnlijk verwacht men daarginds, dat wij onze wandeling argeloos zullen voortzetten, tot men ons zout op de staart kan leggen. Moordzuchtig zijn die mannen in ieder geval niet. We manoeuvreren ons voorzichtig in dekking. En uiterlijk gerust, maar met een prikkeling in de rug, wandelen wij over de open weg weer terug naar de stad.

In Deinze waren betrekkelijk weinig huizen door de granaten vernield. Het in de lucht vliegen der bruggen had ook wat schade

aangericht. Maar verder was de stad er toch nog goed afgekomen. De bevolking legde een volmaakt kalme houding aan de dag. Vele lieden waren op straat en jonge meisjes lachten en schertsten. Daarbij vloegen de projectielen huilend om de stad heen. De mannen staken, zoals in alle andere plaatsen ook, de koppen in grote groepen bijeen, en beraadslaagden blijkbaar over politieke strategie. De dag tevoren waren er geallieerde vliegers boven de stad geweest, die brieven naar beneden hadden geworpen, waarin de bevolking werd aangeraden, te blijven waar ze was. De stad zou niet verder worden beschoten. Dat scheen de burgerij volkomen te hebben gerustgesteld. We hoorden het van Duitse soldaten. De gijzelaars zelf, waarmee we gesproken hadden, hadden, hoe mededeelzaam ook, ons niets ervan verteld. De huizen in de naaste omtrek van de Leie hadden de Duitsers laten ontruimen. Het opblazen der bruggen had dit nodig gemaakt, en nu bleef het zo voor de verdediging van het riviertje. Maar, zoals ik in mijn vorige brief reeds schreef, zelfs de lieden, die daar woonden, zouden het liefst in hun huizen gebleven zijn, hoe gevaarlijk het daar ook kon worden.

Men ziet, dit alles kon niet meer de indruk maken van de oorlog, die we in perioden van offensief aan het stellingfront hadden leren kennen. Het eigenlijke front bestond hier slechts uit verspreide voorpostgroepen, met een beschutte hoofdlinie van weerstand erachter. De oorlog leek aan het uitsterven.

Verwoestingen hebben we weinig gezien in het Vlaamse gebied, dat we bezochten. Na de val van Antwerpen is de strijd snel over het land heen getrokken en daarom is er slechts weinig vernield. Moge het ook in deze dagen zo blijven. Slechts Dendermonde lag, sedert de herfst van 1914, voor een groot deel in puin. Verder heb ik in het westen nog geen bezet gebied gezien, dat zo weinig sporen van de oorlog vertoonde. Er zijn ook in Noord-Frankrijk buurten, die weinig geleden hebben. Maar een doodse verstijving ligt daar over het land.

De akkers zijn slechter verzorgd, de stemming meer gedrukt. Hier maakten de dorpen ook in hun uiterlijk een indruk van normaal leven, die zeker niet alleen veroorzaakt kon zijn door het besef van de naderende bevrijding.